

Noen få veier tungt i kriminalitetsbildet

At personer begår et og annet lovbrudd i løpet av ungdomstiden er ikke så uvanlig. To av ti personer født 1977 ble siktet for minst ett lovbrudd i løpet av tiden mellom fylte 14 og 24 år. En av ti ble siktet for forbrytelser. Men det er guttene som er de mest aktive, og blant disse ble mer enn tre av ti siktet. Noen personer blir hyppig registrert for kriminalitet, og en liten gruppe på under en halv prosent av kohorten ble siktet for 34 prosent av forbrytelsene med kjent gjerningsperson født 1977.

Lovbrudd er mest utbredt i de relativt unge aldersgruppene. Det er vanlig å anta at de som har en tidlig lovbruddsdebut, også i større grad utvikler en lengre og mer alvorlig lovbruddskarriere enn de som debuterer i mer voksen alder. Her har imidlertid nyere studier nyansert bildet noe, og det er også svært mange av de som debuterer tidlig som slutter med lovbrudd etter kort tid (Bushway mfl. 2003). Det er likevel i liten grad tvil om at lovbrudd er mer utbredt i yngre alder enn i voksen alder, selv om det kan være stor individuell variasjon. Det er derfor av særlig interesse å se nærmere på lovbrudd blant unge.

Ved å følge et enkelt årskull av unge over tid kan vi si noe mer om hvordan lovbrudd henger sammen med alder, og hvor normalt eller avvikende det er å begå lovbrudd. Lovbrudd er mer aktuelt i visse aldersgrupper enn i andre, og dette henger igjen sammen med hvilken type lovbrudd det er snakk om, og risiko for en videre lovbruddskarriere. Når vi kun har tilgjengelige data for perioden 1992-2001 er det av stor betydning hvilken gruppe vi velger å se nærmere på. Dette fordi de enkelte kohorter naturligvis vil være i forskjellige aldre i den aktuelle perioden. Å bli siktet for lovbrudd er mest vanlig fra midten av tenårene og frem til midten av tyveårene med en topp ved omtrent 18-19 årsalderen (Stene 2003a). Et lignende mønster finner vi i internasjonale undersøkelser (Kyvsgård 1998, Thornberry 1997). På den annen side vet vi fra den offisielle kriminalstatistikken at det også er siktede personer helt ned i femårsalderen.¹ Ved å følge årskullet født 1977 har vi tilgjengelige data om disse personene fra og med det året de fyller 15 år og frem til det året de fyller 24 år. Vi kan da ikke være sikre på å få med oss debutlovbruddet eller lovbrudd begått i mer voksen alder. Men vi kan være desto mer sikre på å dekke de viktigste aldersperiodene for registrert lovbruddsaktivitet for denne kohorten. Det er også naturlig å følge kohorten fra og med det året de fyller 15 år, siden de da kommer over den kriminelle lavalderen.

Tilbakefall og lovbruddskarrierer

Tilbakefall og gjentatt kriminalitet hos lovbrøyttere er et viktig politisk tema og sentralt moment i forhold til å vurdere ulike kriminalitetsreducerende tiltak. Det er bred enighet om at tilbakefallet jevnt over er ganske høyt, men empirien på dette er sparsom. Dessuten er tilbakefall en vanskelig størrelse å måle. Eller rettere sagt: Det er vanskelig å finne et mål på tilbakefall som gjenspeiler virkeligheten på en god måte. Den enkleste tilnærmingen, og som vel er mest vanlig å benytte, er å bestemme en observasjonstid etter et lovbrudd, for deretter å se om personen blir siktet igjen eller ikke i løpet av denne perioden, og hva slags lovbrudd dette eventuelt er. Slik gjøres det i

Torbjørn Skarøhamar

Om prosjektet Lovbruddskarrierer

På oppdrag fra Justisdepartementet utvikler SSB statistikk om individuelle lovbruddskarrierer. Enkelt personer kan følges fra og med 1992 til og med 2001, med informasjon om alle lovbrudd disse personene er siktet for i denne perioden. Her presenteres de første foreløpige hovedresultater. Neste trinn i prosjektet innebærer å se lovbrudd i sammenheng med andre sosiale forhold ved å inkludere variabler utenfor kriminalstatistikken, deriblant personenes utdanningsnivå, eventuelt mottak av økonomisk sosialhjelp, og sysselsetting.

Torbjørn Skarøhamar er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (torbjorn.skardhamar@ssb.no).

Datagrunnlaget

Grunnlagsmaterialet for statistikken over etterforskede lovbrudd gir mulighet for å følge siktede enkeltpersoner fra 1992 og foreløpig frem til og med 2001. De tilgjengelige dataene inneholder dermed opplysninger om alle siktede personer og alle de lovbrudd disse har blitt siktet for i hele tiårsperioden fra og med 1992 til og med 2001.

Det er kun mulig å følge de personene som har blitt registrert av politiet med fullt personnummer. Det er en del lovbrudd som blir begått av turister, sesongarbeidere, folk som venter på oppholdstillatelse og andre som ikke har oppgitt norsk personnummer i politiets registre. For hele materialet er det 3,6 prosent av lovbruddene med siktelse mot person der det ikke er oppgitt gyldig norsk personnummer. Disse er det ikke mulig å følge gjennom flere årganger fordi de ikke kan identifiseres sikkert. Materialet omhandler derfor kun personer med norsk fødselsnummer i perioden 1992-2001.

At en person er siktet, betyr i denne sammenheng at personen har fått en rettskraftig avgjørelse mot seg ved avsluttet etterforskning. Hvis en person har vært siktet, men siktelsen er frafalt før avsluttet etterforskning, vil personen altså ikke være med i statistikken. SSBs bruk av begrepet *siktet* er derfor ikke synonymt med tilsvarende begrep i straffeprosessloven §82.³

Når vi benytter kriminalstatistikken, er det også andre momenter enn den enkelte persons "lovbruddstilbøyelighet" som spiller inn. Kontrollapparatets innsats påvirker tallene slik at en økning både kan gjenspeile økt lovbruddsaktivitet så vel som økt kontrollinnsats. Dette kan for eksempel skyldes at politiet har ulike satsningsområder over tid (Høigård 1997, Stene 2003c). I tillegg kan det også være endringer i registreringssystemer og registreringspraksis (Olaussen 1996). Dette gjør at vi ikke uten videre kan anta at det er et konstant forhold mellom registrert og uregistrert kriminalitet (mørketall), og utviklingen i den registrerte kriminaliteten er dermed ikke nødvendigvis lik utviklingen i den virkelige mengden lovbrudd. Et eksempel på dette er hvordan registrert voldskriminalitet har økt, mens offerundersøkelser over en lengre periode viser et stabilt nivå (Stene 2003b, Estrada 2001).

Det er et forhold som her må nevnes spesielt, og det er knyttet til politiets registreringspraksis når en person har begått flere lovbrudd ved samme anledning. Før 1994 var det vanlig at politiet registrerte kun ett lovbrudd, blant annet når flere handlinger ble begått mot samme offer, og det ene lovbruddet ble begått for å bane vei for det andre.⁴ Fra og med midten av 1990-tallet ble denne praksisen endret, slik at hvert lovbrudd som kunne utgjøre et selvstendig punkt i siktelsen, ble registrert. Dette har konsekvenser for denne analysen ved at de som ble siktet mot slutten av 1990-tallet, har en tendens til å bli siktet for et høyere *antall lovbrudd* enn de som ble siktet på begynnelsen av 1990-tallet. Det vil imidlertid ikke påvirke *antall personer* som ble siktet.

kriminalstatistikken tabeller over tilbakefall i løpet av en femårsperiode² og er også vanlig i mange studier.

Det er et noe annet spørsmål i hvilken grad de samme personer blir siktet flere ganger i løpet av et lengre tidsrom. Det er grunn til å tro at det er en stor grad av individuell variasjon både med hensyn til lovbruddsfrekvens, alder ved siktelse og i hvilken grad lovbruddsaktiviteten strekker seg over tid. For å gjøre et skille mot den enklere innfallsvinkelen på tilbakefall kan vi da snakke om forskjellige typer *lovbruddskarrierer*. Når begrepet karriere benyttes i denne sammenheng må det ikke forveksles med en utvikling med en fremgang fra amatør til profesjonell lovbryster, på en tilsvarende måte som karrierebegrepet benyttes i det vanlige arbeidslivet. Lovbruddskarriere benyttes her kun for å betegne en sekvens av lovbrudd over tid. I denne artikkelen er fokuset på antall lovbrudd per gjerningsperson. Slik sett vil også engangslovbryterne som aldri blir siktet på nytt, kunne sies å ha en lovbruddskarriere, men denne er da kort.

Hvor utbredt er lovbrudd i ungdomstiden?

Det har blitt antatt at det er en relativt liten gruppe personer som står for en uforholdsmessig stor andel av lovbruddene. Det ble for eksempel hevdet i Dagsavisen 14.09.2003 at det er en liten gruppe "notoriske kriminelle" som står for en svært stor andel av

alle lovbruddene i Norge. At det er noen personer som er mer aktive lovbryster enn andre, finnes det også empirisk dekning for i internasjonale studier (Kvsvigård 1998, Bushway mfl. 2003, Svensson 2002).

På den annen side blir det hevdet at det ikke er så stor forskjell på de registrerte lovbrysterne og folk flest. Det er snarere "nyanser i grått", da vi alle har større eller mindre synder på samvittigheten (Christie 1982). Ved å følge en kohort kan vi se nærmere på disse forskjellene og si noe om hvor utbredt lovbrudd er, men det er bare nyansene blant de registrerte lovbrysterne det er mulig å si noe om. Det er ikke dermed sagt at de personene som ikke har blitt siktet for lovbrudd er uskyldsrene, eller at de registrerte lovbrysterne kun har begått de lovbruddene de er siktet for.

Et første viktig poeng er at for størsteparten av forbrytelsene er gjerningspersonen ukjent. Oppklaringsprosenten varierer litt fra år til år i perioden, men ligger stort sett rundt 30 prosent. Vi vet ikke i hvilken grad de uoppklarte lovbrudd blir begått av personer som også er siktet for andre forhold, eller om det er helt andre personer som står for disse lovbruddene. Vurderinger av utbredelse av *den virkelige kriminaliteten* blir derfor svært usikkert. På den ene siden kan man tenke seg at de som har blitt siktet en gang, lettere blir siktet på nytt fordi de er kjent av politiet og dermed lettere blir kontrollert på nytt. På den annen side kan det også være slik at man er så lite erfaren ved første lovbrudd, at engangsløvbyrterne dermed har større sannsynlighet for å bli tatt. Det er lite data til å underbygge slike antagelser, men en dansk studie peker i retning av at oppdagelsesrisikoen er høyest for engangsløvbyrteren, og at det er en meget liten gruppe som står for det aller meste av den totale mengden begåtte lovbrudd (Balvig 1981).

En av fem tatt for lovbrudd

I 1992 var det 52 000 bosatte personer i Norge som fylte 15 år dette året. Disse ble altså født i 1977. Antallet personer i denne kohorten endrer seg noe i tiårsperioden, blant annet grunnet inn- og utvandring, slik at i 2001 er antallet økt til 54 000 personer. Andelen av kohorten som ble siktet i løpet av perioden, avhenger derfor av hvilket tall man benytter, og beregningene er slik sett noe omtrentlige. For å unngå å komme med for høye anslag, benyttes det høyeste tallet for størrelsen på kohorten i de følgende beregningene. Av denne kohorten ble 11 000 siktet for minst ett lovbrudd i løpet av perioden 1992-2001. Dette utgjør omtrent 21 prosent av dette årskullet. Lovbrudd er imidlertid mest utbredt blant menn. Blant mennene er det 33 prosent som blir siktet for minst ett lovbrudd, mens tilsvarende andel for kvinner er 8 prosent.

Omtrent halvparten av de siktede er kun siktet for forseelser. Forseelser utgjør de minst alvorlige forholdene, og å påpeke at forseelser er utbredt, kan derfor kanskje virke noe mindre interessant. Forseelsene er i stor grad trafikklovbrudd, nasking og brudd på diverse bestemmelser utenfor straffeloven. Hvis man avgrenser seg til å se kun på forbrytelsene, innebærer det at vi kun er interessert i de noe mer alvorlige forhold. Det kan innvendes at også forseelser er alvorlig. Blant forseelsene er det særlig trafikkriminalitet som forekommer oftest, og slike ting som promillekjøring og ulovlig bilkjøring i høy hastighet med påfølgende personskade kan være svært alvorlig for dem det gjelder. En avgrensning til forbrytelser gjør likevel at det er snakk om handlinger som folk flest i større grad forbinder med "kriminalitet".

En av ti siktet for forbrytelser

Det var omtrent 5 000 personer i kohorten født 1977 som ble siktet for minst én forbrytelse i løpet av perioden. Det er med andre ord 10 prosent som ble siktet for alvorligere forhold i løpet av den aktuelle tiårsperioden.

Det er allment kjent at det er forskjell på i hvilken grad menn og kvinner blir registrert for lovbrudd (Høigård 1993, Stene 2003a). Forskjellen mellom kjønnene er stor også i dette materialet. Det var 16 prosent av

Tabell 1. Andel av kohorten født 1977 siktet for lovbrudd og antall forbrytelser i perioden 1992-2001, etter kjønn

	I alt		Menn		Kvinner	
	Antall	Andel av kohort	Antall	Andel av kohort	Antall	Andel av kohort
Personer fylte 24 år i 2001	54 300	100	27 547	100	26 753	100
Siktede i alt	11 356	20,9	9 121	33,1	2 234	8,4
Siktede for forbrytelser	5 321	9,8	4 471	16,2	850	3,2
1 forbrytelse	2 336	4,3	1 846	6,7	490	1,8
2-3 forbrytelser	1 311	2,4	1 119	4,1	192	0,7
4-10 forbrytelser	1 089	2	962	3,5	127	0,5
11-30 forbrytelser	419	0,8	388	1,4	31	0,1
>30 forbrytelser	166	0,3	156	0,6	10	0

Kilde: Befolkningsstatistikk og kriminalstatistikk. Bearbeidet av forfatteren.

mennene og 3 prosent av kvinnene som ble siktet for forbrytelser. Å bli siktet for et lovbrudd må derfor sies å være langt mer utbredt blant gutter enn blant jenter, og forskjellen blir særlig stor når vi kun ser på forbrytelser. Andelen gutter som blir siktet for minst én forbrytelse er så høy at vi i hvert fall kan slå fast at lovbrudd ikke er uvanlig, heller ikke når det gjelder forbrytelser.

En av ti gutter er tatt for mer enn én forbrytelse

I løpet av tiårsperioden er det en del personer i kohorten som blir siktet for mer enn ett lovbrudd. De aller fleste blir imidlertid siktet kun én gang. Blant dem som blir siktet for forbrytelser, er det i underkant av halvparten som ikke blir siktet for mer enn ett lovbrudd.

Selv om snaut halvparten av de siktede guttene blir siktet for kun én forbrytelse, blir det likevel nesten 10 prosent av alle guttene i kohorten som blir siktet for flere forbrytelser. De fleste av disse ble siktet for forholdsvis få forbrytelser, og en veldig liten andel på knappe en halv prosent som ble siktet for mer enn 30 forbrytelser. For jentene utgjør andelen av kohorten som blir siktet mer enn én gang drøye 1 prosent. Kjønnsforskjellene blir altså enda tydeligere når lovbruddsfrekvensen øker.

Forbrytelser kan dermed sees som en ikke helt uvanlig hendelse blant gutter i denne alderen. Jenter er derimot i liten grad involvert i forbrytelser. Blant jenter som begår slike lovbrudd er det også langt mindre vanlig med gjentatte lovbrudd. Det er derfor først når det er snakk om gjentatte lovbrudd at man kan snakke om avvikende eller unormal atferd, i hvert fall når det gjelder gutter. Her kan man også si at det er en glidende overgang fra de lite aktive lovbyterne til de mest aktive. Det er dermed lite rimelig å sette en klar grense for når lovbruddsaktiviteten representerer en sterkt avvikende atferd.

Noen få er svært aktive

Ut fra det foregående, er det opplagt at det er stor forskjell på i hvilken grad ungdom blir siktet for lovbrudd. Det gjenstår å si noe om hvor stor andel av forbrytelsene disse personene er siktet for. Siden vi følger en bestemt kohort, er det mest rimelig å se personenes andel av den samme kohortens registrerte kriminalitet. Utgangspunkt blir derfor totalt antall forbrytelser der antatt gjerningsperson er fra 1977-kohorten, og hvor stor andel av disse som kan tilbakeføres til de enkelte personer. Vi snakker altså om andelen av lovbrudd med kjent gjerningsperson. I tabell 2 er disse andelene regnet ut.

De 5 321 siktede personene i denne kohorten er siktet for til sammen 28 969 forbrytelser. Vi kan også si at de siktede personene i gjennomsnitt er siktet for 5,4 forbrytelser hver. Men guttene er siktet for flere forbrytelser enn jentene både totalt sett og per person. Å

regne gjennomsnittlig antall forbrytelser er imidlertid av begrenset verdi da disse forbrytelsene er svært ujevnt fordelt.

Det er mest vanlig både for gutter og jenter å bli siktet for kun én forbrytelse. Likevel er disse engangsløvbyterne siktet for en forholdsvis liten andel

Tabell 2. Personer siktet for forbrytelser og andel av registrerte forbrytelser begått av 1977-kohorten, etter kjønn og antall forbrytelser begått av gjerningspersonene

	I alt		Menn		Kvinner	
	Prosent av personer forbrytelser N=5 321	Prosent av forbrytelser N=28 969	Prosent av personer forbrytelser N=4 471	Prosent av forbrytelser N=26 222	Prosent av personer forbrytelser N=850	Prosent av forbrytelser N=2 747
1 forbrytelse	43,9	8,1	41,3	7	57,6	17,8
2-3 forbrytelser	24,6	10,7	25	10,1	22,6	16,3
4-10 forbrytelser ...	20,5	22,6	21,5	22,2	14,9	26,6
11-30 forbrytelser .	7,9	24,4	8,7	24,9	3,6	19,5
>30 forbrytelser	3,1	34,2	3,5	35,7	1,2	19,8
I alt	100	100	100	100	100	100

Kilde: Kriminalstatistikk. Bearbeidet av forfatteren.

av alle forbrytelsene. Litt under halvparten av personene står for kun 8 prosent av lovbruddene. Engangslovbryterne er dermed, på tross av sitt relativt store antall personer, siktet for kun et lite mindretall av de oppklarte lovbruddene. Disse personene kan i utgangspunktet antas å være vanlig ungdom med ellers ikke spesielt avvikende atferd (Balvig 1981). Denne kriminaliteten er typiske engangshendelser, og personenes lovbruddskarriere slutter etter denne ene gangen.

Det stiller seg derimot noe annerledes for flergangsforbryterne. Over halvparten av forbrytelsene blir begått av 10 prosent av de registrerte forbryterne. Den lille og mest aktive lovbyrtergruppen, som er siktet for mer enn 30 forbrytelser, står alene for 34 prosent av forbrytelsene med kjent gjerningsperson. Disse utgjør en svært liten gruppe på bare 166 gutter og 10 jenter.

Vinnings- og narkotikakriminalitet vanligst

Det er imidlertid forskjell på forbrytelser. Noen er mer alvorlige enn andre, og de har ulike konsekvenser og oppklaringsprosent. Dessuten er de forskjellige lovbrudd mer eller mindre aktuelle avhengig av livssituasjon. Store deler av den registrerte kriminaliteten er knyttet til de yngre aldersgrupper, men det kan være vesentlige forskjeller i løpet av en tiårsperiode som her.

Tabell 3 viser forekomst av siktelse for forbrytelser for 1977-kohorten fordelt etter kjønn og individuell lovbruddsfrekvens. Dette innebærer at hver enkelt siktelse teller med i tabellen, og hver person kan være representert med flere forbrytelser som fordeler seg på flere ulike lovbruddsgrupper.

For mennenes del er det vinningskriminalitet som jevnt over er det lovbruddet som forekommer hyppigst, med unntak for de som er siktet for to til ti forbrytelser, der narkotikalovbrudd er like utbredt. For kvinner er det motsatt. Her er narkotikaforbrytelser mest vanlig, unntatt for engangslovbryterne og de med over 30 siktelse, der det er vinningskriminalitet som forekommer hyppigst. Det er tydelig at vinningskriminalitet og narkotikakriminalitet til sammen utgjør det meste av forbrytelsene i denne kohorten. De andre lovbruddsgruppene er forholdsvis små. Hos kvinnene er det imidlertid en langt lavere andel personer siktet for voldskriminalitet, og seksualforbrytelser er helt fraværende. Vinningskriminalitet og narkotikakriminalitet er da også de to største lovbruddsgruppene i kriminalstatistikken for forbrytelser, og da spesielt i de aldersgruppene vi her snakker om (Stene 2003a).

Det er jevnest fordeling over ulike lovbruddsgrupper hos engangslovbryterne. Jo flere lovbrudd de er siktet for, desto større er konsentrasjonen rundt vinningskriminalitet og narkotikakriminalitet. Disse to lovbruddstypene utgjør til

Tabell 3. Siktelse for forbrytelser. Etter kjønn, lovbruddsgruppe og antall forbrytelser begått av gjerningsperson. Kohort født 1977. Prosent

	I alt	1 for- brytelse	2-3 for- brytelser	4-10 for- brytelser	11-30 for- brytelser	> 30 for- brytelser
Menn						
Antall forbrytelser	26 222	1 846	2 646	5 821	6 535	9 374
Økonomisk kriminalitet	0,9	1,5	1,4	1	0,9	0,5
Annen vinningskriminalitet	47,9	34	30,3	35,5	48	63,2
Voldskriminalitet	11,1	21,8	19,2	13,5	9,8	6,2
Seksualkriminalitet	0,6	1,9	1,8	0,7	0,3	0,1
Narkotikakriminalitet	28,4	19,7	33,4	36,1	31,3	21,8
Skadeverk	8,6	13,3	10	10,7	7,1	6,9
Annen kriminalitet	2,6	7,7	3,9	2,5	2,6	1,3
I alt	100	100	100	100	100	100
Kvinner						
Antall forbrytelser	2 747	490	447	730	536	544
Økonomisk kriminalitet	1,5	3,7	2,5	1	0,2	0,7
Annen vinningskriminalitet	37,9	31	27,1	29,7	41,8	60,1
Voldskriminalitet	7,1	13,5	13,9	3,6	4,3	3,1
Narkotikakriminalitet	44,7	30	45,6	60,1	48,7	32,4
Skadeverk	3,5	5,9	4,7	3,3	3,9	0,4
Annen kriminalitet	5,4	15,9	6,3	2,3	1,1	3,3
I alt	100	100	100	100	100	100

Kilde: Kriminalstatistikk. Bearbeidet av forfatteren.

sammen godt over halvparten av alle forbrytelsene for alle grupper, men i større grad for kvinner enn for menn. Blant engangslovbryterne utgjør vinning og narkotika 54 prosent av siktelsene blant menn, og for kvinner er tilsvarende andel 61 prosent. For de som har blitt siktet for mer enn 30 forbrytelser, utgjør denne andelen 85 prosent for menn og 93 prosent for kvinner. Denne gruppen består imidlertid av svært få personer. Det er 166 menn og 10 kvinner, hvilket tilsier gjennomsnittlig omtrent 60 siktelser per person. Disse lovbruddene kan være fordelt over svært mange forskjellige typer lovbrudd. De foregående tallene sier ikke noe om denne individuelle variasjonen over lovbruddstyper, men sier noe om konsentrasjoner. Selv om lovbryterne muligens begår en rekke forskjellige lovbrudd, ligger hovedvekten på vinningslovbrudd og narkotika.

En grunn til at vinningslovbrudd og narkotikakriminalitet henger så nøye sammen, kan være at vinningskriminalitet er en viktig måte å finansiere et slikt forbruk. Det er imidlertid ikke den eneste måten å finansiere stoffbruk på. Både legale og illegale inntektskilder forekommer (Bretteville-Jensen og Sutton 1996). Særlig for kvinner er prostitusjon en mulig finansieringskilde, og dette kan være en av årsakene til at vinningskriminalitet er mindre utbredt hos kvinnene enn hos mennene.

Er mørketallene annerledes fordelt?

Det er klart at en stor andel av de oppklarte forbrytelsene har blitt begått av et nokså lite antall personer. Sett fra motsatt synsvinkel, er det et stort antall lovbrøyttere som står for en tilsvarende liten andel av alle de oppklarte lovbruddene. Det er likevel slik at en svært stor andel av lovbruddene blir begått av ukjente gjerningsmenn, og det er vanskelig å si med sikkerhet hvorvidt fordelingen mellom de kjente gjerningsmenn også gjelder de lovbruddene som ikke blir oppdaget eller oppklart.

Ovenfor har det blitt påpekt at det er en oppklaringsprosent på rundt regnet 30. Dette har betydning for hvordan vi betrakter de foregående tallene. Vi har blant annet sett at en liten gruppe personer står for de aller fleste lovbruddene. Er det da slik at disse står for en like stor andel av all den politiregistrerte

¹ URL: http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/

² NOS Kriminalstatistikk tabell 22-24.

³ For nærmere informasjon se <http://www.ssb.no/emner/03/05/lovbrudde/om.html>.

⁴ For nærmere informasjon se <http://www.ssb.no/emner/03/05/lovbrudda/om.html> og Olausson (1996).

te kriminaliteten der man ikke kjenner gjerningspersonen? Vi kan bare regne ut oppklaringsprosent for samtlige lovbrudd eller innen visse lovbruddsgrupper. Vi kan ikke på en tilsvarende måte regne ut oppklaringsprosent blant gutters lovbrudd eller for en kohort, siden vi ikke vet hvor mange lovbrudd en kohort virkelig står for. De foregående beregninger gjelder kun fordelingen av lovbrudd med kjent gjerningsperson.

Lovbruddskarrierer og kriminalpolitikk

Det er klart at det er noen som blir siktet for flere lovbrudd enn andre. Dette har betydning for kriminalpolitikken, fordi det er noen få som begår svært mange av lovbruddene. Engangslovbryterne er riktignok et stort antall personer, men deres andel av lovbruddene er mer beskjeden. Kriminalitetsforebyggende tiltak rettet mot engangslovbryterne kan derfor ikke forventes å ha særlig stor direkte effekt. De fleste som allerede har begått et lovbrudd vil ikke begå et nytt likevel, og disse engangslovbryterne bidrar såpass lite til mengden av registrerte lovbrudd at en tilsvarende reduksjon vil ha liten betydning. Derimot blir en stor andel av den registrerte kriminaliteten begått av noen ganske få personer, og en reduksjon i hva vi kan kalle gjengangerkriminalitet vil kunne forventes å ha større betydning i forhold til antall registrerte lovbrudd. Den kriminalitetsforebyggende effekten vil derfor være størst hvis man kan redusere lovbruddsaktiviteten til de mest aktive lovbryterne (se også Balvig 1981). Det er likevel mulig at generelle tiltak rettet mot de større grupper, derav engangslovbryterne, også kan ha en *indirekte* effekt på flerangangslovbryterne.

I denne sammenheng er det et problem at vi ikke vet hvem gjengangerne er før de allerede har begått et ytterligere lovbrudd. Det er forholdsvis lett å påvise tilbakefall i *etterkant* av handlingen, men langt vanskeligere å predikere *fremtidige* lovbrudd. Man kan derfor ønske seg kriminalitetsforebyggende tiltak som setter fokus på de mest aktive lovbryterne, men individuelt rettede tiltak kan i så fall lett bli i etterpåklokskapens navn. Kriminalitetsforebyggende tiltak forutsetter en bestemt forståelse av kriminalitetens årsaker, og prøver å gjøre noe med disse. Beskrivelse av lovbruddskarrierer sier derimot ingenting om disse årsakene, men angir bare symptomene.

De registrerte lovbryterne utgjør en heterogen gruppe, i det deres lovbruddskarrierer er til dels svært forskjellige både med hensyn til lovbruddsfrekvens, alder og kjønn. Den foregående beskrivelsen har først og fremst tatt utgangspunkt i den individuelle lovbruddsfrekvensen, og dette gir selvsagt et sterkt forenklet bilde av virkeligheten. Det er viktig å huske på at disse personene ikke *bare* er lovbytere. Lovbrudd skjer i en sosial kontekst og i livssituasjoner som ikke er beskrevet her. Studier av levekår blant straffede og fengslede viser at problematikken bør sees i en bredere sosial sammenheng. Lovbrytere har blant annet ofte lav utdanning, boligproblemer, og liten tilknytning til arbeidsmarkedet. I tillegg er helseproblemer og rusmisbruk utbredt (Kyvsgård 1989, Skarðhamar 2003, Friestad og Hansen 2004, Thorsen 2004). For innsatte i fengsel har det også blitt påvist at slike problemer henger sammen med høyere sannsynlighet for tilbakefall (Nilsson 2003).

En persons livssituasjon vil endre seg gjennom en tiårsperiode, og lovbrudd kan tenkes å være mer eller mindre aktuelle handlingsvalg i noen livssituasjoner enn i andre. En videreføring av denne studien vil sette fokus på i hvilken grad personene blir siktet for lovbrudd i perioder preget av ressursknapphet, og om slike perioder eventuelt er av kortere eller lengre varighet.

Referanser

- Balvig, Flemming (1981): Ungdomskriminalitet - med særlig henblik på rettssystemets udvælgelsesmekanismer, i: *Årsberetning for Kriminalistisk institutt*, Københavns Universitet.
- Bushway, Shawn D, Terence P. Thornberry og Marvin Krohn (2003): Desistance as a Developmental Process: A Comparison of Static and Dynamic Approaches, *Journal of Quantitative Criminology*, vol. 19 no. 2.
- Bretteville-Jensen, Anne Line og Matthew Sutton (1996): The Income-generating behaviour of injecting drug-users in Oslo, i: *Addiction* vol. 91, nr 1.
- Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn?*, Oslo:Universitetsforlaget.
- Estrada, Felipe (2001): Juvenile Violence as a Social Problem, i: *British Journal of Criminology*, vol. 41.
- Friestad, Christine og Inger Lise Skog Hansen (2004): *Levekår blant innsatte*, Fafo-rapport nr. 429.
- Høigård, Cecilie (1993): Kvinnelige lovbytere, i: *Kvinnens skyld*, Høigård og Snare (red.), Pax forlag, Oslo.
- Høigård, Cecilie (1997): Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk, i: *Kriminalologi*, Finstad og Høigård (red.), Pax forlag, Oslo.
- Kyvsgård, Britta (1989): *...og fængslet tar de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår*, Jurist- og Økonomforbundet, København.
- Kyvsgård, Britta (1998): *Den kriminelle karriere*, Jurist- og Økonomforbundet, København.
- Olaussen, Leif Petter (1996): *Kriminalstatistikk og virkelighet*, PHS Småskrifter nr. 1/1996.
- Nilsson, Anders (2003): Living Conditions, Social Exclusion and Recidivism Among Prison Inmates, i: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* vol. 4 nr. 1.
- Skarðhamar, Torbjørn (2003): Inmate's Social Background and Living Conditions, i: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* vol. 4 nr. 1.
- Stene, Reid J. (2003a): Barn og unge inn i retts-systemet. Del I, Notater 2003/13, Statistisk sentralbyrå.
- Stene, Reid J. (2003b): Vold og trusler i 20 år, *Samfunnsspeilet* 1, 2003, Statistisk sentralbyrå.
- Stene, Reid J. (2003c): Narkotika, kontroll og bruk, *Samfunnsspeilet* 1, 2003, Statistisk sentralbyrå.
- Svensson, Robert (2002): Strategic offences in the Criminal Career Context, *British Journal of Criminology*, vol. 42.
- Thornberry, Terence P. (1997): *Developmental Theories of Crime and Delinquency*, Transaction Publishers, New Brunswick and London.
- Thorsen, Lotte (2004): For mye av ingenting... - straffedes levekår og sosiale bakgrunn, hovedoppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo.